

Terapia uczniów z afazją

Codzienna domowa terapia ucznia z afazją najlepiej, aby odbywała się mimochodem podczas wykonywania zwykłych codziennych czynności lub podczas rodzinnych zabaw. Poniższy zestaw został przygotowany w taki sposób, żeby w przypadku braku drukarki w domu, nie okazał się bezużyteczny.

1. Zabawa w skojarzenia – Zawsze skojarzenie odnosi się do ostatnio usłyszanego wyrazu. Zaczynamy od rzeczy najbliższych dziecku i najprostszych. Rodzic pyta się jeśli nie rozumie skojarzenia dziecka i wyjaśnia dziecku, jeśli skojarzenie nie jest odpowiednie.

Np. rodzic zaczyna: *dom*, dziecko: *kanapa*, rodzic: *wypoczynek*, dziecko: *wakacje*, rodzic: *słońce*, dziecko: *promienie*, rodzic: *światło*, dziecko: *żarówka*, rodzic: *żyrandol*, dziecko: *firanki*

Tu rodzic zatrzymuje zabawę i pyta, dlaczego dziecko wybrało ten wyraz. Jeśli logicznie to wytłumaczy, to zaliczamy o kontynuujemy zabawę dalej np. i okno i żarówka dają jasność, a firanki i żyrandol ozdabiają te jasne miejsca. Jeśli tłumaczenie będzie nielogiczne lub dziecko nie będzie potrafiło go przedstawić, to rodzic prosi o inny wyraz.

Inny przykład ciągu skojarzeń: *szkoła, tablica, czarny, bluza, ubranie, skarpetki, buty, sandały, lato, lody, słodyczne, żelki itd.*

2. Zabawa w znajdowanie synonimów (wyrazów podobnych) - zabawa może mieć formę ustną lub pisemną. W ustnej wersji jako zabawa z rodzicem na przemian. Najpierw rodzic mówi słowo, a dziecko podaje do niego synonim. Potem następuje zmiana i dziecko podaje słowo, a rodzic znajduje synonim.

Np.: rodzic: *rolnik*, dziecko: *gospodarz*, dziecko: *krzesło*, rodzic: *siedzenie*, rodzic: *pisak*, dziecko: *mazak itp.*

W początkowej fazie dziecko może korzystać z internetowej wyszukiwarki synonimów np.: www.synonimy.pl, www.synonim.net lub innej. Rodzic tak może poszukać pomysłów.

W wersji pisemnej potrzebny będzie zestaw kilku słów i rozsypanych w przypadkowej kolejności ich synonimów np. *rolnik, krzesło, kolorowy, gospodarz, czarno-biały, mazak, siedzenie, pisak*. Dziecko czyta wyrazy, odnajduje ich synonimy i łączy je liniami. Trzeba uważać, by dziecko nie połączyło np. kolorowy pisak. Wtedy trzeba

wyjaśnić, że jest to dobre połączenie, ale w tym ćwiczeniu jest inne polecenie ewentualnie rodzic ponownie tłumaczy polecenie.

Można do tego ćwiczenia wykorzystać także małe karteczki samoprzylepne. Dziecko ma takie karteczki z pojedynczymi wyrazami przyklepione w rozsypance np. na lodówce. Dziecko układa z karteczek pary synonimów.

Warto poszukać synonimów w aplikacji Wordwall:

<https://wordwall.net/pl/resource/1050512/synonimy>

<https://wordwall.net/pl/resource/1010080/polski/synonimy>

<https://wordwall.net/pl/resource/1247787/polski/znajd%c5%ba-synonimy>

3. Zabawa w znajdowanie przeciwieństw (antonimów) - ustna, pisemna. Sposoby ćwiczenia jak w poprzednim zadaniu.

Przykłady antonimów: *czarny-biały; przezroczysty- matowy, gruba-chuda,*

Warto poszukać przykładów antonimów w internecie np. www.antonimy.net lub wziąć ich przykłady z aplikacji Wordwall. Tam także znajdują się ciekawe gry online z użyciem antonimów:

<https://wordwall.net/pl/resource/1017742/antonimy>

<https://wordwall.net/pl/resource/1059598/polski/przeciwie%c5%84stwa>

<https://wordwall.net/pl/resource/525325/polski/antonimy>

<https://wordwall.net/pl/resource/831788/edukacja-wczesnoszkolna/antonimy-wyrazy-przeciwstawne>

Podobne zabawy jak w ćwiczeniach 1-3 można przeprowadzać w **układanie zdrobnień lub zgrubień** do podanych przez rodzica wyrazów np.: tworzenie zdrobnień: *Kasia-Kasieńka, talerz-talerzyk,* tworzenie zgrubień: *chlebek-chleb, kaszka-kasza.*

4. Wspólne czytanie i słownictwa poszerzanie - Podczas wspólnego czytania książek, opowiadań, rodzic przy trudniejszych słowach czy wyrażeniach przerywa czytanie i pyta dziecko o znaczenie tego słowa/wyrażenia. Dziecko własnymi słowami czasem z pomocą Rodzica opowiada, co znaczy dane słowo/wyrażenie. Jeśli dziecko nie zna wyrażenia, Rodzic mu je tłumaczy. Przykładowe słowa/zwroty warte zauważenia i wyjaśnienia:

Kiedy cały dom już spał, ocknęła się i otworzyła powieki.

Żar kuchenny oświetlił jej oblicze.

Daremnie czekała na swego lubego księcia.

Zmieszała się na jego widok. Rumieniec wy płynął na jej oblicze.

Na koniec po przeczytaniu danego opowiadania, rodzic jeszcze raz prosi dziecko o wyjaśnienie wcześniej omawianych słów. W trakcie następnych dni Rodzic w czasie dnia przy różnych okazjach pyta dziecko o słowa i wyrażenia, których dziecko dobrze nie znało. Jeśli zachodzi potrzeba, Rodzic przypomina dziecku ich znaczenie. Chodzi o to, by stopniowo dziecko zapamiętało znaczenie coraz większej ilości słów/wyrażeń. Jeśli w czasie kolejnych dni nadarzy się okazja, rodzic stara się użyć ćwiczonych słów/zwrotów w rzeczywistej naturalnej sytuacji. To też ułatwia zapamiętanie.

5. Samodzielne czytanie - Kolejne ćwiczenie jest podobne do poprzedniego z tym wyjątkiem, że uczeń samodzielnie czyta wybrane opowiadanie. Rodzic także prosi o zatrzymanie się przy trudniejszych słowach/wyrażeniach i powtarza je w kolejnych dniach.

Trzeba pamiętać, że podczas samodzielnego czytania uruchamiają się zupełnie inne obszary mózgu dziecka niż podczas słuchania opowiadania czytanego przez rodzica. Warto też zmienić sposób czytania np. raz dziecko czyta cicho, innym razem głośno.

6. Co się wydarzyło - przy okazji wspólnego czytania warto czasem wracać ponownie do opowiadań, które szczególnie się dziecku spodobały. Wykorzystując ten fakt po przeczytaniu rodzic prosi dziecko o opowiedzenie: Co się wydarzyło? Opowiedz mi to, co słyszałeś/-łaś.

Zwracamy uwagę, by w czasie opowiadania dziecko formułowało pełne zdania i nie powtarzało słów: *potem, potem, i..., i..., itp.* Mogą być to proste zdania pojedyncze. Rodzic może na początku pomagać dziecku rozpoczynając zdanie lub je poprawiając.

7. Przyporządkuj słowa – to ćwiczenie pomaga porządkować wiedzę i poszerza zasób słownictwa. Można je wykonać na dwa sposoby. Przykłady:

a) Rodzic mówi dziecku: Masz trzy grupy - pierwsza to zawody związane ze zwierzętami, druga zawody związane z ludźmi, trzecia to zawody związane z pojazdami.

Rodzic wymienia kolejno nazwy zawodów (np. rolnik, kierowca, weterynarz, lekarz, mechanik, dziennikarz, pasterz), a dziecko przyporządkowuje je do odpowiedniej grupy. Trzeba docenić tu dobre kojarzenie dziecka, jeśli powie, że na przykład rolnik pracuje ze zwierzętami i pojazdami.

Z czasem można także do segregowanych słów wprowadzić *słowo – zmyłkę*, czyli np. w zestawie zawodów podać słowo: **PODRĘCZNIK**. Wtedy dziecko powinno krzyknąć:

ZMYŁKA. Dzieci bardzo lubią takie zabawy, podczas których muszą być czujne na zmyłki.

Jeśli dziecko ma ćwiczyć pamięć, to powinno wykonywać to ćwiczenie ustnie (pamiętając grupy). Można wtedy wykorzystać do ćwiczenia różne sytuacje domowe i rodzinne np. dziecko siedzi przy mamie w trakcie przygotowywania obiadu lub rozmowa w trakcie spaceru. Jeśli ma większy problem z orientacją na kartce, to niech wykona to ćwiczenie w zeszycie samodzielnie planując podział (jeśli sobie nie radzi, to rodzic oczywiście mu pomaga). Powtarzanie ćwiczenia pisemnego do innych kategorii sprawi, że dziecko samo nabierze wprawy w zapisie podziału.

b) Z czasem można ćwiczenie odwrócić i zapytać: Wymień 3 zawody związane ze zwierzętami. Wymień 2 zawody związane z pojazdami itp.

Obydwa rodzaje ćwiczeń można powtarzać w odniesieniu do różnych kategorii np.:

- przedmioty do gotowania, do naprawiania, do nauki (przykładowe słowa: młotek, garnek, śrubokręt, ołówek, długopis, widelec, wkrętak, wiertarka, miarka, linijka, podręcznik itd.)
- dziecko dzieli usłyszane nazwy na: ozdoby, pojazdy, rośliny (przykładowe słowa: tramwaj, naszyjnik, dreznia, autobus, nausznice, zawilce, powojnik, itp.)
- zwierzęta leśne, egzotyczne, hodowlane (przykładowe słowa: żyrafa, lis, małpa, zebra, krowa, świnia, warchlak, dzięcioł, lew, dzik itp.)
- warzywa, owoce, nabiał (przykładowe słowa: jabłko, mleko, jajko, mango, seler, granat, por, pietruszka, ser żółty itp.)
- nabiał, przetwory mięsne, dania obiadowe (przykładowe słowa: spaghetti, twaróg, gulasz, kiełbasa, ser, pierogi, mleko)

8. Ćwiczenie pamięci – rodzic wymyśla dla dziecka ciąg kolejnych czynności oraz komendę „zwalniającą”. Dziecko wysłuchuje całości polecenia a potem stara się wykonać wszystko według polecenia. Zaczyna całość ćwiczenia dopiero po usłyszeniu komendy „zwalniającej”.

Przykładowe zadania:

a) Jak usłyszysz HOP, pójdziesz naprzód 5 kroków, wykonasz 3 obroty dookoła własnej osi, zrobisz skłon, podskok w miejscu, potem pójdziesz 4 kroki w tył, klaśniesz w ręce i powiesz ZROBIŁEM WSZYSTKO POPRAWNIE. No to START (dziecko powinno pozostać na miejscu, bo komenda zwalniająca jest HOP). Teraz HOP (dziecko rusza).

b) Kiedy powiem GDAK, to podskoczysz obunóż 3 razy, potem pójdziesz do kuchni, weźmiesz 3 kubki te czerwone z białymi różyczkami, zrobisz w tył zwrot, przyjdiesz do nas z powrotem, postawisz kubki przy każdym talerzu jeden kubek, klaśniesz w ręce 3 razy i powiesz głośno GOTOWE. W takim razie ruszaj.(dziecko stoi). GDAK (dziecko rusza).

Oczywiście najlepiej wykorzystać ten sposób zabawy przy okazji, gdy na przykład istnieje rzeczywista potrzeba, by dziecko przyniosło z kuchni jakąś rzecz, czy też zrobiło przysługę/pomogło drugiemu rodzicowi. Wtedy dziecko jednocześnie czuje się docenione, bo robi pożyteczną rzecz.

Można także wykorzystać ciąg takich ćwiczeń kiedy bawi się cała rodzina, czyli jedna osoba zadaje zadania pozostałym jej członkom a wszyscy pozostali obserwują wykonania zadania. Potem zmienia się osoba wypowiadająca zadania. Na koniec można podsumować kto popełnił najmniej błędów.

Trzeba pamiętać, by dla dziecka afatycznego trudność zadań zwiększać stopniowo i bardzo powoli. Najpierw 2, potem 3 i 4 czynności w jednym ciągu. Jeśli dziecko wciąż nie radzi sobie z zapamiętaniem czterech poleceń w ciągu, pozostańmy przy trzech, aby dziecko miało satysfakcję z wykonanego poprawnie zadania. Próbujmy co jakiś czas czy dziecko poradzi sobie z kolejnym poleceniem i podkreślamy wtedy każdy dobrze wykonany element zadania.

Przed pierwszą taką zabawą należy powiedzieć dziecku, że może być ona dla niego trudna i sprawdzimy tylko czy sobie poradzi, że musi skupić się na poleceniu i jak najwięcej zapamiętać, ale że będzie przy tym też sporo zabawy.

Kiedy dziecko wie już dobrze na czym polega ta zabawa, można od czasu do czasu wykorzystać ją przy organizowaniu prostej pracy domowej dziecka np.: Uważaj. Jak powiem JUŻ, to pójdę sobie do kuchni, ty weźmiesz zeszyt, przepiszesz te zdania, potem wstaniesz, podskoczysz 1 raz, klaśniesz w ręce 2 razy, przybiegniesz do mnie i uściskasz mnie.

9. Opowiadam moją historię – rodzic wyjmuje lub wyświetla zdjęcia z rodzinnego albumu. Ważne jest, by były to zdjęcia związane z wydarzeniami, które dziecko pamięta.

Na podstawie zdjęć, dziecko całymi zdaniami opowiada po kolei przebieg wybranego zapamiętanego ważnego dla dziecka wydarzenia, w którym brało udział. Rodzic zwraca uwagę, by wypowiedziane zdania były poprawne gramatycznie a użyte w nich słowa były w poprawnej kolejności i formie.

Przy tej okazji można połączyć się z rodziną ze zdjęć lub ze znajomymi poprzez media społecznościowe, porozmawiać online na temat oglądanych zdjęć, wspólnie powspominać utrwalone na tych zdjęciach wydarzenia, porozmawiać na temat obecnej sytuacji. Rodzic wcześniej przygotowuje dziecko do takiej rozmowy ćwicząc z nim wymyślane zdania, które dziecko spodziewa się użyć np. jak przywitasz się z babcią, ciocią, kolegą. Co jej/mu opowiesz o tych zdjęciach? Jak to powiesz? Czy będziesz chciał powiedzieć babci coś na temat tej sytuacji?

Oczywiście takie planowanie zdań jest troszkę sztuczne, ale może okazać się pomocne, gdy dojdą emocje i z ich nadmiaru dziecko nie będzie potrafiło utworzyć komunikatywnej wypowiedzi. Wtedy trzeba przypomnieć dziecku: *Pamiętasz jak mi to wcześniej mówiłeś? Jak to zdanie chciałeś powiedzieć?* Rodzic może wtedy dyskretnie pomóc i zacząć zdanie, które dziecko wcześniej poprawnie mówiło.

W kolejnych dniach rodzic wykorzystuje rozmowę online, jako pretekst do doskonalenia przez dziecko umiejętności opowiadania. Dziecko może na przykład opowiedzieć telefonicznie cioci przebieg spotkania online z babcią lub opowiedzieć babci spotkanie online z kolegą. Rodzic czuwa, by dziecko opowiadało poprawnymi zdaniami. Może jak wcześniej przećwiczyć z dzieckiem udawaną rozmowę telefoniczną.

10. Ćwiczenia online - istnieje bezpłatna polska aplikacja, która jest multimedialnym narzędziem wspierającym rehabilitację afazyków. Aby z niej skorzystać, trzeba załogować się na stronie: www.afast.pl

Zawiera ona ćwiczenia online dla różnych typów afazji. Można wykorzystać tę aplikację do różnych celów:

- nauki i ćwiczenia znaczenia przysłów i prostych związków frazeologicznych;
  - grupowania i segregowania wyrazów;
  - ćwiczeń w określaniu położenia (nad, pod, za, między);
  - doskonalenia słuchu fonematycznego i różnicowania dźwięków,
  - doskonalenia umiejętności użycia właściwej formy wyrazu w wypowiedzi;
  - doskonalenia umiejętności tworzenia wypowiedzi tj. coraz dłuższych, poprawnych gramatycznie zdań;
  - doskonalenie umiejętności opowiadania historyki zaprezentowanej na zdjęciach.
- Ćwiczenia online w aplikacji Wordwall podałam już wcześniej.

Książki polecane do wspólnego czytania:

Władysław Kopaliński „125 baśni do opowiadania dzieciom”

Zbiór baśni pt. „Śpiewająca lipka. Bajki Słowian Zachodnich”

Grzegorz Kasdepke seria „Co to znaczy?”, „Zeus i spółka”, seria „Kuba i Buba”, „Z piaskownicy w świat” i inne opowiadania tego autora

Renata Piątkowska „Opowiadania z piaskownicy”

Wanda Chotomska „Legendy polskie”, „Pięciopsiaczki”

Wiele z powyższych wydawnictw można znaleźć w formie nagrań na platformie YouTube.